

Комунальний заклад вищої освіти  
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»  
Запорізької обласної ради  
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи  
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

## **МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА**

Психолого-педагогічні особливості формування самопізнання  
старшокласників з порушенням функцій опорно-рухового апарату в умовах  
навчально-ігрової діяльності

Виконала студентка групи СОм-2(2)  
спеціальності 016 Спеціальна освіта  
Панченко Ірина Семенівна  
Керівник: Панов М. С.  
Рецензент: Застелло А. О.  
Нормоконтроль \_\_\_\_\_ Микита ПАНОВ

Запоріжжя  
2021 р.

## РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 127 с., 14 табл., 10 рис., 61 джерело, 4 додатка.

Об'єкт дослідження – процес самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Предмет дослідження – формування самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психолого-педагогічні особливості процесу формування самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності.

Методи дослідження: використано комплекс теоретичних методів: узагальнення, систематизація, моделювання; емпіричних методів: спостереження, контент-аналіз, експертна оцінка, психодіагностичні методики: експрес-методика вивчення соціально-психологічного клімату (О. Шаліто, О. Михалюк, Н. Хрящєва); методика «Визначення орієнтації суб'єктивного контролю», розроблена на основі шкали локус-контролю Дж. Роттера, адаптована О. Осницьким, Ю. Жуйковим; самоактуалізаційний тест (CAT); багатофакторний особистісний опитувальник 16-PF Р. Кетелла; констатувальний та формувальний експерименти; методи математичної обробки даних із їх подальшою якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ, ФОРМУВАНЯ, САМОПІЗНАНЯ, СТАРШОКЛАСНИКІ, ПОРУШЕННЯ ФУНКЦІЙ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТ, У НАВЧАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.**

## ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі соціально-політичного розвитку України відкриваються нові перспективи для реформування системи спеціальної освіти, що пов'язано зі зміною ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, з вирішенням питань їх соціалізації та інтеграції в суспільство. Сучасне українське суспільство висуває нові підвищені вимоги до підростаючої особистості. Соціокультурні трансформації суспільства зумовлюють зростання ролі суб'єкта діяльності. Усвідомлення власних можливостей через взаємодію найбільш інтенсивно здійснюється у старшому шкільному віці, саме у той період, коли відбувається досягнення нового рівню самосвідомості особистості, саморозкриття, винайдення власного місця у житті. Проте, найчастіше, старшокласники з порушеннями функцій опорно-рухового апарату ще не мають у достатньому обсязі умінь атракції, фасцинації, а це призводить до неможливості повного розкриття себе у різних видах діяльності. Крім того, для старшокласників з особливими освітніми потребами притаманні емоційна неврівноваженість, невпевненість у собі, несформованість навичок взаємодії. При цьому самокорекція та самовдосконалення можливі лише за умов об'єктивного уявлення про власну особистість. Тому постає завдання щодо формування особистості, яка склонна до саморозвитку, цілісності за власними переконаннями та прагненнями.

У сучасній науці актуальність дослідження проблеми навчально-ігрової діяльності як засобу самопізнання пов'язана з її недостатньою опрацьованістю, а саме: відсутній науково обґрунтований підхід до розробки ефективних технологій навчально-ігрової діяльності як засобу самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату; не використовуються можливості старших школярів як активних суб'єктів, які мають сформовану систему мотивів (отримати роль і виконати її, при цьому

свідомо керувати своїми діями, вчинками тощо); не достатньо звертається увага на фази особистісного становлення старшокласника – адаптації, індивідуалізації й інтеграції, що відбуваються у навчально-ігрової діяльності. Залишається невирішеною проблема визначення соціально-психологічних умов використання можливостей навчально-ігрової діяльності для активізації процесу самопізнання старшокласників з порушенням опорно-рухового апарату, зокрема з огляду на те, що така діяльність, як засіб самоорганізації і самовизначення, є узагальненою моделлю формування й удосконалення особистості.

Складність, багатогранність та недостатня досліджуваність означеної проблеми, її недостатнє теоретичне та емпіричне вивчення, а також соціальна значущість зумовили вибір теми нашої магістерської роботи «Психолого-педагогічні особливості формування самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності».

Об'єкт дослідження – процес самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Предмет дослідження – соціально-психологічні особливості формування самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психолого-педагогічні особливості процесу формування самопізнання старшокласників в умовах навчально-ігрової діяльності.

Для досягнення мети було визначено наступні завдання дослідження:

1. Проаналізувати підходи до вивчення проблеми самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності.

2. Визначити психолого-педагогічні особливості процесу самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату та розкрити зміст і структуру навчально-ігрової діяльності.

3. Емпірично дослідити психолого-педагогічні особливості процесу самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності.

4. Розробити програмно-цільовий проект формування та активізації самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності й оцінити його ефективність.

Теоретико-методологічну основу дослідження становили: психологічні концепції про особистість, її сутнісні сили та умови їх реалізації (О. Асмолов, Л. Божович, С. Максименко, А. Маслоу, В. Муляр, А. Петровський, К. Роджерс); положення особистісно-орієнтованого (Г. Балл, О. Блинова, А. Борисюк, Є. Гейко, Л. Пілецька, В. Турбан) та системного (В. Афанасьев, І. Блауберг, А. Коваленко, В. Садовський) підходів до розвитку особистості; концепція особистісно-орієнтованої співтворчості (В. Бочелюк, З. Ковальчук, В. Моляко, Т. Сущенко); концептуальні положення психології життєвого шляху особистості (М. Борищевський, О. Максименко, В. Москаленко, В. Панок, М. Пірен, В. Семichenko, М. Тоба, Н. Чепелєва); теоретичні положення і методи активних форм групової соціально-психологічної роботи (Ю. Бохонкова, І. Бурлакова, С. Гарькавець, Ю. Ємельянов, Н. Завацька, Л. Карамушка, О. Шевяков, Т. Яценко); положення про соціальну зумовленість навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку (Л. Виготський, І. Єременко, В. Засенко, А. Колупаєва, М. Супрун, М. Тарасевич, М. Ярмаченко та ін.); сучасні наукові погляди щодо особливостей супроводу дітей з особливими освітніми потребами (В. Кобильченко, А. Колупаєва, С. Кульбіда, Т. Сак, Т. Скрипник, О. Таранченко, О. Федоренко та ін.).

Методи дослідження: у магістерській роботі використовувався комплекс взаємодоповнюючих методів:

– теоретичні: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення соціологічної, психолого-педагогічної літератури з теми дослідження для обґрунтування теоретичних зasad формування самопізнання старшокласників

з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності, визначення та уточнення понятійного апарату дослідження, змісту і структури навчально-ігрової діяльності;

– емпіричні: спостереження, контент-аналіз, експертна оцінка, психодіагностичні методики: експрес-методика вивчення соціально-психологічного клімату (О. Михалюк, Н. Хрящєва, О. Шаліто,; методика «Визначення орієнтації суб'єктивного контролю», розроблена на основі шкали локус-контролю Дж. Роттера, адаптована О. Осницьким, Ю. Жуйковим; самоактуалізаційний тест (CAT); багатофакторний особистісний опитувальник 16-PF Р. Кетелла; констатувальний та формувальний експерименти; методи математичної обробки даних із їх подальшою якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці програмно-цільового проекту формування та активізації самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності та визначенні основних складових його ефективної реалізації. Отримані результати дослідження можуть бути інтегровані в освітній процес та таке інше.

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (61 найменування). Загальний обсяг роботи – 127 сторінок, із них 98 основного тексту.

## ВИСНОВКИ

У роботі наведено теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукової проблеми визначення психолого-педагогічних особливостей формування самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності. Результати дослідження дозволили зробити наступні висновки.

Теоретико-методологічний аналіз підходів до проблеми дослідження показав, що навчально-ігрова діяльність виступає дієвим засобом самопізнання та самоусвідомлення старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, в ході якої відтворюються норми життєдіяльності, здійснюється безперервний процес взаємодії суб'єктів один з одним, ѹ, водночас їх дії виходять з установок щодо розбудови міжособистісних взаємовідносин з іншими людьми. Активність особистості у навчально-ігровій діяльності має прояв у виборі рольової позиції суб'єкта, реалізації рішень через конкретні справи. Самопізнання як мета є суб'єктивно значущим для особистості ѹ наближує її до саморозвитку та самовдосконалення. Зокрема, у процесі ігрової взаємодії учасники самостійно ставлять перед собою завдання ѹ власноруч їх вирішують, а отже гра є умовою через яку пізнання переходить у самопізнання, виховання трансформується у самовиховання, а отже, розвиток у саморозвиток.

Виокремлено структуру розгорнутої навчально-ігрової діяльності, яка складається зі спонукального, орієнтуочного, виконавчого, контролально-оцінювального компонентів.

Виявлено, що ігри на самопізнання мають спільний характер в основі якого лежить ігрова взаємодія, а важливою ланкою у приведенні цього механізму в роботу є визначення соціально-психологічних умов, які сприяють самопізнанню старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату засобами навчально-ігрової діяльності: свобода особистості

старшокласника; суб'єктність; співробітництво; взаємодія; творчість; толерантність.

Розкрито основні етапи психолого-педагогічної моделі самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності. Показано, що ігри, які активізують самопізнання старшокласників, характеризуються ознаками добровільності, відокремленості, творчої активності, індивідуальності.

Запропоновано програмно-цільовий проект формування та активізації самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в умовах навчально-ігрової діяльності, побудований на принципах системності, комплексності, діалогізації, диференційованості, персоналізації, який містив інформаційний, операційний, інтерпретувальний блоки. Підтверджено, що запропонована в межах проекту система формувально-розвивальних впливів, психологічних технік та технологій (тренінги взаємодії, спільної діяльності, соціальної та комунікативної компетентності, суб'єктності, толерантності, креативності, творчої діяльності, а також вправи з арсеналу когнітивної терапії, психодрами, соціодрами, аксіодрами та ін.) значно розширює простір можливостей для самопізнання старшокласників. Результати порівняльного аналізу діагностичних зрізів показали, що після формувального впливу зафіксовано позитивні зрушенні у представленості самопізнання старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.